

УДК 378 (477)

I. П. Ящук

НЕДИСПАРАТНІСТЬ ЗМІСТУ ОСВІТИ ЯК КЛЮЧОВА ОСОБЛИВІСТЬ ІННОВАЦІЙНИХ ЗМІН НАВЧАЛЬНО- ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ВНЗ УКРАЇНИ

Трансформаційні процеси, що відбуваються в освіті України від початкової до вищої школи згідно з національним і загальнолюдським аксіологічним спрямуванням, виявили гостру потребу в подальшому розвитку її гуманізації.

У „Державній національній програмі „Освіта (Україна ХХІ століття)“ і „Концепції виховання дітей та молоді в національній системі освіти“ обґрунтовано об'єктивну необхідність формування національної самосвідомості та людської гідності, бажання працювати для своєї країни; забезпечення духовної єдності поколінь, виховання поваги до культури та історії свого народу; виховання духовної культури особистості та створення умов для розвитку вільної самосвідомості, власної позиції світосприйняття; затвердження принципів загальнолюдської моралі; культивування кращих рис української ментальності; формування у студентів почуття господаря, діловитості та ініціативи, підготовка молоді до життя в умовах ринкових відносин; формування соціальної активності і відповідальності особистості за результати особистої діяльності; забезпечення умов для всебічного розвитку особистості; формування у молоді активного неприйняття проявів аморальності, правопорушень, бездуховності, антисуспільної діяльності [3].

Перед професійною вищою школою визначено багато нових завдань, але найважливішим з них, з нашої точки зору, є виховання нового покоління фахівців, здатних сприяти демократичному розвитку держави. Необхідність рішення цієї проблеми визначено завданнями, що поставлені в Законі України „Про освіту“.

Визначені завдання передбачають недиспаратність змісту навчання студентів у вищих навчальних закладах.

Проблема розвитку особистості через вплив на неї змісту освіти відображенна у працях таких вчених, як-то: І. Д. Бех, С. І. Гессен, С. У. Гончаренко, О. А. Дубасенюк, М. Б. Євтух, І. А. Зязюн, Б. І. Коротяєв, М. В. Левківський, А. С. Макаренко, І. П. Підкастій, В. О. Сухомлинський, О. В. Сухомлинська, Г. П. Шевченко, І. Ф. Харламов, М. Д. Ярмаченко та ін.

Зокрема, І. Д. Бех, розробляючи нові підходи до розвитку виховної освітньої парадигми розглядає наступні її шляхи: від освіти раціональної до освіти ціннісно-духовної; від освіти директивної, знаннєвої до освіти цілісно-розвивальної; від освіти поло обмежувальної до освіти впродовж

життя, самоосвіти; від освіти науково-світоглядної до освіти світоглядно-компетентнісної; від освіти соціоцентричної до освіти людиноцентричної; від освіти монологічної до світи діалогічної.

Розвиток нової парадигми виховання молоді, активізація гуманістичних принципів в освіті передбачає недиспаратність змісту освіти.

Недиспаратність – відсутність нейтральності навчального змісту стосовно процесу становлення особистості, – важливе положення педагогіки розвитку. Це введення в повному обсязі у навчальний процес не стерильних наукових знань, а знань як результатів певної пізнавальної діяльності студента. Не готові знання, а пізнавальна, особистісна діяльність, спрямована на його відкриття, її способи мають стати навчальним предметом у сучасній системі освіти.

Розглядаючи зміст освіти з такої позиції, навчальний зміст за логікою його наукового осмислення має виступати спонукальним засобом загального психологічного розвитку студента, його становлення як особистості. Отже, між навчальним змістом і студентом має виникнути певне відношення. При цьому йдеться про навчальний зміст як проекцію духовної культури, не розчленяючи його на гуманітарний, математичний тощо. Традиційний же педагогічний підхід до цієї проблеми переважно зводився до встановлення пізнавального відношення між навчальним змістом і студентом. При цьому потрібно докорінно змінити мотиваційну систему пізнавально-навчальної діяльності студентів. В основу такої системи має бути покладена „Я-мотивація”, тобто мотивація, ядром якої є ядро особистості, її внутрішня сутність, глибинне особистісне „Я” надає пізнавально-навчальній діяльності внутрішнього смислу, значущості. За такого підходу критерієм оцінювання певного етапу становлення пізнавально-навчальної діяльності школярів має стати особистісний розвиток їх, його якість та міра. Особистісний розвиток студента, за такого підходу, залежатиме від розвитку розумового; між ними встановлюється причинно-наслідковий зв'язок.

У цьому аспекті відшуковувалися психолого-педагогічні умови формування і розвитку навчально-пізнавальних мотивів діяльності студентів, вичленялися морально і естетично розвивальні можливості навчального змісту. Ця ідея конкретизується за такими напрямами: 1) створення особистісної форми змісту, а контексті організації навчальної діяльності студентів; 2) покладання викладача не в ролі предметника, а у ролі педагога-особистості. Розглянемо послідовно ці проблеми. Особистісна форма змісту – це спосіб, яким може задаватися навчальний предмет. За особистісної організації навчального предмета він подається як історія розвитку інтелектуальних і особистісних надбань творців тих чи інших культурних цінностей. Тоді змістовну структуру навчальної дисципліни (на відміну від системи наукових понять, способів їх походження та використання, технологій) можуть становити

мислення, здібності, особистісні цінності, почуття творців людської культури, що розвиваються і втілюються в їхній діяльності, в її продуктах – науці, літературі, мистецтві. Особистісна форма навчального змісту виступає альтернативною відчуженій, речово-об'єктній формі, за якої і її „споживач” (студент) не проявляється у вираженому особистісному вимірі. Йдеться, як зазначає у своїх публікаціях І. Д. Бех, про своєрідне особистісне авансування вихованця, сприйняття його не з позиції „тут-і-тепер”, а з позиції „реалізованого ідеалу”, його особистісного майбутнього [1]. Таке сприйняття має об'єктивуватися у відповідних виховних діях. В іншому разі воно не матиме виховного сенсу. Таким чином, виникає проблема психолого-педагогічного розпредмечування людських сутнісних сил, які криються в предметах культури, з метою залучення до них студента як підростаючої особистості. В освітній практиці для створення особистісної форми навчального змісту використовують конструювання спеціальних текстів (письмових і усних), моделей життєвих ситуацій, де ті чи інші положення, ідеї, закономірності, поняття, уявлення подаються не у формально-абстрактному вигляді, а через життя, долю особистостей цих культурних здобутків та варіант, який полягає у залученні студента до символічної діяльності, спрямованої на виявлення в навчальному предметі особистісного змісту, з плавним переходом її в діяльність із засвоєння мови культури [3]. Щодо функції педагога за особистісної форми навчального змісту, то він не повинен бути транслятором готової інформації, а має здійснювати особистісне спілкування засобами морального компонента знання, попередньо виростили особыстісний зміст знання в безпосередній взаємодії зі студентами. У таких умовах особистісна форма навчального змісту стає ціннісно-смисловою системою педагога і не може бути відчуженою від нього. Основними психологічними механізмами морально розвивального впливу на студента особистісної форми змісту є співпереживання та ідентифікація. За таких підходів педагог ставить вихованця у якісно нове психологічне становище. Вихованець починає відчувати особистісну цінність, переживає почуття власної гідності, що позитивно позначається на його духовному розвитку. Це лише складові у загальній багаторівневій виховній системі. Та й предметні знання і мислительні здібності, надбані у такий спосіб, не відповідають науковим критеріям: рефлексивності, діалектичності, теоретичності. Це має бути враховані в експериментально-пошуковій і практично-перетворювальній роботі. Намагання ж підмінити унормовані навчальні курси і доцільно організований навчальний процес освітнім середовищем у найширшому розумінні цього поняття, покласти в основу навчальної діяльності тільки особистісну форму навчального змісту і цим звести її до життєдіяльності студента в культурі через механізм спонтанного розвитку, а особистісне зростання – до самоактуалізації і засвоєння досвіду ми вважаємо неперспективним. Гуманізація освіти, переорієнтація її цілей з позиції

соціальної ролі людини в площину всебічного розвитку особистості потребує цілеспрямованих педагогічних пошуків і науковців, і практиків. Особистісно розвивальне навчання як науковий напрям і сучасна практика і спрямовані на вирішення цієї проблеми.

Недиспаратність змісту навчання – це організація навчання на засадах глибокої поваги до особистості вихованця, врахування особливостей індивідуального суб'єкта навчально-виховної взаємодії передбачає формування цілісної особистості, яка усвідомлює свою гідність і поважає інших людей. При такому підході кожен студент розглядається як окрема унікальна особистість. Необхідно іти за індивідуальністю студента, в зв'язку з цим будувати і реалізовувати в педагогічному процесі адаптивні навчальні програми і в цілому сприймати студента таким яким він є. Тільки людина, яка вільно, активно і критично мислить, може об'єктивно оцінити події, зробити правильні висновки, досягти успіхів у різноманітних сферах діяльності. На жаль, проблемі розвитку критичного мислення студентів раніше не приділялось достатньої уваги. Освітні програми були традиційно спрямовані на те, щоб навчати студентів точно висловлювати свої думки і здійснювати різні види дедукції на підставі заданих посилань. Дуже часто, як вказує І. Якиманська, не сприйняття учнем інформації підручника може оцінюватися як незасвоєння ним навчального матеріалу, але ж у цьому може виявитися особистісна позиція, що спирається на суб'єктивний досвід [4]. Модернізація освіти а умовах переходного суспільства як один з основоположних принципів передбачає її демократизацію. Це означає насамперед демократичну організацію самого навчально-виховного процесу, побудову стосунків студента і педагога на засадах взаємної поваги, визнання права на власну думку, творчої співпраці. До провідних принципів модернізації освіти, що має стосуватись всіх її рівнів, належить також її послідовна гуманізація. У психолого-педагогічному аспекті провідна ідея недиспаратності змісту освіти визначається як орієнтація освіти на особистість того, хто навчається, на стимулювання й гармонізацію його розвитку. Отже, недиспаратність змісту освіти фактично доповнює особистісну орієнтацію освіти. Ці підходи перебувають у центрі уваги науковців, педагогів, психологів і передбачають надання тим, хто навчається, достатнього обсягу зовнішньої свободи й особистісного заохочення. Мета особистісно орієнтованої гуманної освіти – не сформувати й навіть не виховати, а знайти, підтримати, розвинути юдину в людині, закласти в ній механізми самореалізації особистості.

Отже, розглядаючи проблему недиспаратності змісту освіти, зазначимо, що проблема залишається актуальною. Оскільки наповнюючи навчально-виховний процес змістом, який зорієнтований на утвердження людини як найвищої соціальної цінності, у найповнішому розкритті її здібностей та задоволенні різноманітних освітніх потреб можна реалізовувати ідеї гуманізації освіти. Саме на такій основі будуть

сформовані умови для розвитку і саморозвитку особистості студента, виявлення та активного використання його індивідуальних особливостей у навчальній діяльності.

Розглядаючи перспективи подальшого розкриття проблеми, вбачаємо за необхідне розгляд конкретних навчальних курсів, складових професійної підготовки та наповнення їх недиспаратним змістом навчання.

Список використаної літератури

- 1. Бех І. Д.** Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади / І. Д. Бех // Виховання особистості : у 2 кн. : наук. видання. – К. : Либідь, 2003. – Кн. 2. – 344 с.
- 2. Бех І. Д.** Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади / І. Д. Бех // Виховання особистості : у 2 кн. : наук. видання. – К. : Либідь, 2003. – Кн. 1. – 280 с.
- 3. Державна національна програма „Освіта” (Україна ХХІ століття).** –К. : Райдуга, 1994. – 61 с.
- 4. Закон України „Про вищу освіту”.** Науково-практичний коментар / за заг. ред. В. Г. Кременя. – К., 2002. – 85 с.
- 5. Зязюн І.** Інтелектуально творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи. – К., 2000. – С. 5–37.
- 6. Ящук І. П.** Розвиток творчої індивідуальності школяра в колективі / І. П. Ящук // Зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка. – К., 2002. – Т. IV. – Ч. 5 (Проблеми загальної та педагогічної психології). – С. 295 – 299.

Ящук І. П. Недиспаратність змісту освіти як ключова особливість інноваційних змін навчально-виховного процесу ВНЗ України

У статті законтентовано увагу на гуманізації освіти, при тому надзвичайну увагу приділено проблемі недиспаратності змісту освіти. Такий підхід до навчально-виховного процесу сприятиме активному розвитку інтелектуальних, особистісних якостей, характеристик молоді, формування культурних цінностей та надбань.

Ключові слова: недиспаратність змісту освіти, педагог, студентська молодь.

Ящук И. П. Недиспаративность содержания образования как ключевая особенность инновационных изменений учебно-воспитательного процесса ВУЗов Украины

В статье акцентировано внимание на гуманности образования, при этом особое внимание уделено проблеме недиспаративности содержания образования. Такой подход к учебно-воспитательному процессу способствует активному развитию интеллектуальных, личностных качеств, характеристик молодежи, формированию культурных ценностей и наследия.

Ключевые слова: недиспаративность содержания образования, педагог, студенческая молодежь.

Yashyuk I. P. Nedisparatnist of Maintenance of Education as a Key Feature of Innovative Changes of an Educational-educate Process of Higher Education Institution of Ukraine

In the article akcented attention on humanizing of education, at that extraordinary attention is spared the problem of nedisparatnosti maintenance of education. Such going near an educational-educate process will assist active development of intellectual, personality qualities, descriptions of young people, forming of cultural values and properties.

Key words: to nedisparatnist' maintenance of education, teacher, student young people.

Стаття надійшла до редакції 15.08.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.